
SERİ		CİLT		SAYI		
SERIES	B	VOLUME	32	NUMBER	1	1982
SERIE		BAND		HEFT		
SÉRIE		TOME		FASCICULE		

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ORMAN FAKÜLTESİ

DERGİSİ

REVIEW OF THE FACULTY OF FORESTRY,
UNIVERSITY OF ISTANBUL

ZEITSCHRIFT DER FORSTLICHEN FAKULTÄT
DER UNIVERSITÄT ISTANBUL

REVUE DE LA FACULTÉ FORESTIÈRE
DE L'UNIVERSITÉ D'ISTANBUL

ORMANCILIĞIMIZ, PROBLEMLERİ VE ÇÖZÜM YOLLARI

Prof. Dr. Muharrem MİRABOĞLU¹

G İ R İ Ő

Ormanlığımız, Problemleri ve Çözüm Yolları konusunda hazırlanan ve bir araştırma sonucunu takdim eden bu yazı, Büyük Atatürk'ün 100. Doğum Yıldoütümü vesilesi ile 2-7 Kasım 1981 tarihinde İzmir'de toplanan «II. Türkiye İktisat Kongresi» ne sunulan tebliğın, bazı değışiklikler yapılarak, Fakültemiz Dergisinde yayınlanmak üzere kaleme alınmış şeklidir.

Kongreye sunulan tebliğımız, Kongre Tarım Komisyonu Tebliğleri kitabında yayınlanmıştır (2. Türkiye İktisat Kongresi, 1981). Ancak bu kitap mahdut sayıda basıldığı cihetle sadece belli kimseler tarafından elde edilebilmiştir. O bakımdan, geniş bir okuyucu, çevresine hitabeden Fakültemiz Dergisinde de, bazı ilâveler ve çıkarmalar yapılarak ve dergi ölçülerine uydurulmak suretile yayınlanmasında gerek görölmüştür.

II. Türkiye İktisat Kongresinin amacı şöyle bellirlenmiştir: «I. İktisat Kongresi (17 Şubat 1923), Ulusal Türk Devletinin kuruluş yıllarında tertiplenmiş ve izlenecek ekonomi siyasetine yön verme amacına dönük ve toplumu teşkil eden zümreler arasında belirli ilkeler doğrultusunda bir iktisadi misak (anlaşma) mahiyetinde idi. Bugün 58 yıldır sosyo - ekonomik alanda kurumlarını oluşturmuş ve gelişmekte olan bir ülkeyiz. Buna rağmen her alanda olduğu gibi, ekonomik alanda da Atatürk'ün gösterdiği akılcı ve ulusal kalkınmaya dönük görüşlerinin etrafında toplanmak durumundayız. Bu itibarla 2. Türkiye İktisat Kongresinin amacı Türkiye'nin uzun vadedeli geleceğine dönük istikrarlı bir ekonomik düzenin ve sosyal barışın tesisi için, Büyük Atatürk'ün ekonomi ilkelerinin, ülkemiz gerçeklerine göre ayrıntıları ile bellirlenmesi; akılcı, dinamik, pragmatik bilimsel ve fertile toplumun yararlarını özdeşleştiren fikirleri etrafında ortak bir görüşün oluşturulmasına katkı sağlamaktır.»

Bu amaçla tertiplenen Kongrede ülke ekonomisini ilgilendiren konular yedi komisyon halinde işlenmiştir. Komisyonların herbirisinde çok sayıda tebliğler sunulmuş ve tartışmalar yapılmıştır. Bu komisyonlardaki tebliğ sayıları şöyledir.

<u>Komisyonun adı</u>	<u>Sunulan tebliğ sayısı</u>
1. Kalkınma Politikası	28
2. Dış Ekonomik İlişkiler	31
3. Sosyal Gelişme ve İstihdam	42
4. Altyapı, Enerji ve Ulaştırma	19
5. Tarım	34
6. Sanayi	24
7. İç Ticaret ve Hizmetler	21

¹ I.O. Orman Fakültesi, Ormanlık Ekonomisi Bilim Dalı, Bahçeköy - İstanbul.

Tebliğ sayıları Kongre programının basılmasından sonra yetiştirilen birkaç tebliğ ile biraz daha artmıştır.

Ormancılık konusunda sunulan üç tebliğ 5. Tarım Komisyonu tebliğleri içinde yer almıştır. Bu üç tebliğden birisi de çağrılı olarak tarafımızdan sunulan «Türkiye Ormancılığı Problemleri ve Çözüm Yolları» başlıklı tebliğdir.

Ülke ekonomisindeki önem payı ölçüsünde olmasa da, Atatürk'ün 100. Doğum Yılı vesilesiyle yapılan böyle bir Kongrede ormancılığa da yer verilmiş olması memnuniyetli muciptir. Esasen Atatürk'ün adına bağlı ve ülkenin tüm ekonomisini içeren bir kongrede ormancılık dışarda bırakılamazdı. Zira Atatürk genç devletin daha kuruluş yıllarında ormancılığın önemini belirlemiş ve tutulacak yolu göstermiştir. 1922 yılında şu direktifi vermiştir: «Gerek ziraat ve gerek memleketin servet ve sıhhati umumiyeti nokta-i nazarından ehemmiyeti muhakkak olan ormanlarımızı da asri tedabir ile hüsnü halde bulundurmak, tevsî etmek ve azami faide temin eylemek esas düsturlarımızdandır» (Or. Fak., 1951). Keza 1937 yılında şu politikayı belirlemiştir: «Orman servetimizin korunması lüzumuna ayrıca işaret etmek isterim. Ancak bunda mühim olan koruma esaslarını, memleketin türlü ağaç ihtiyaçlarını devamlı olarak karşılaması icap eden ormanlarımızı muvazeneli ve teknik bir surette işleterek istifade etmek esasıyla makul bir surette telif etmek mecburiyeti vardır» (Or. Fak., 1951). Öte yandan ormancılık bütün ülkeler için önemli sektörlerden birisidir. Özellikle ülkemizde ormancılığın önemi pek büyüktür. Devlet İstatistik Enstitüsü hesaplarına göre, 1978, 1979 ve 1980 yıllarında ormancılık sektörünün yarattığı değer in G.S.M.H. içerisindeki payı % 0,6 dolayında olmuştur. Ancak bu hesaplarda sektörün yasal yükümlülükleri gereği olarak orman köylüsüne ve Kamu sektörü kuruluşlara yaptığı dolaylı subvansiyonlar dikkate alınmamıştır. Oysaki bu destekler önemli miktarda bulunmaktadır. 1980 yılında 25,6 milyar TL. nı bulmuştur. Bu unsurun da hesaba katılması halinde oran % 1,5 olmaktadır (O.G.M., 1981). Şüphesiz bu katkı ormancılık sektörünün maddesel yararlar şeklindeki katkısıdır. Oysaki ormancılığın ülke tarımı ve halkın refahı için sağladığı, maddesel olmayan ve ölçülerek tesbiti yapılamayan yararlar bundan katkât yüksektir. Keza ülke yüzölçümünün % 26 nı teşkil eden orman alanile bunun içinde yaşayan insanların çeşitli ilişkileri ülkenin ekonomik ve sosyal yapısında etkili olmaktadır.

Türkiye ormancılığının durumu ve problemleri tetkik edilirken ve bu problemlerin çözüm yolları düşünülürken onun geçmişini tanımak, hangi şart ve sebepler etkisiyle bugünkü duruma geldiğini bilmekte zaruret vardır. O bakımdan burada kısaca ormancılığımızın tarihi gelişimi tanıtılacaktır.

TÜRKİYE ORMANCILIĞININ GELİŞİMİ

Genel olarak ormanla insan ilişkisi insanlığın başlangıcından beri mevcuttur. Orman insanlara barınak, sığınak, yiyecek kaynağı olmuş, daha sonraki dönemlerde ilişki tarım arazisi kazanmak için orman açması şeklinde gelişmiştir. İlk çağda büyük uygarlıklar ve harp araçları için olan odun ihtiyaçları pervasızca ormanları tahrip ederek elde edilmiştir. Bunun sonucu ormansızlaşma kendini göstermiştir. Ortaçağda odun daha çok kullanılmağa başlamıştır. Orman azalmasının belirginleşmesi üzerine krallar, derebeyleri, kilise ormanları bölüşmüşlerdir. Artık kendilerine ait olan malların idaresi, faydalanmanın düzenlenmesi hususlarında emirler, iradeler çıkarmışlardır ki dünya ormancılığında mevzuatın başlangıcı bunlar olmuştur. Yeniçağda ise ormancılık tekniği doğmuştur. Bu konuda Almanya ve Fransa

öncülük yapmışlardır. Bununla beraber orman tahribatı devam etmiştir. Buna karşı yeni tedbirler gerekmiştir. 17. yüzyıl ortalarında XIV. Lois'in Başvekili Colbert'e dediği «Fransa, ormanlarının azalması yüzünden mahvolacaktır» sözü çok değerli bir işarettir. Bunun üzerine 1669 da Colbert Kanunu adile tanınan yeni orman kanunu yapılmıştır (İNAL, 1965). Aynı şekilde Almanya'da 18. yüzyıl sonundan itibaren ormanların hasılatının odun ihtiyacına göre değil, onların verim gücüne göre belli edileceği esası getirilmiştir ki ormancılıkta büyük bir zihniyet devrimi ifade eder.

Türkiye'de ormancılık tarihi üç döneme ayrılır. Birinci dönem «Cibali Mübaha» dönemidir ve 1869 Tanzimat devrine kadar sürmüştür. Bu dönemde, orman da hava, su gibi, herkesin, hiç bir şekilde kayıt ve kontrole tabi olmadan yararlanacağı bir şeydir. Devlet fetihler peşindedir. Sadece donanma ve su ihtiyacı için belli ormanlarla ilgilenmiştir. Anadolu'da orman tahrip edilmiştir.

İkinci dönem 1869 dan 1937 ye kadar olan dönemdir. İltizam ve taahhüt dönemidir. Ormanlar müteahhdimlere kiralanmış, müteahhit elile işletilmiştir. Tanzimattan hemen sonra 1870 de Orman Nizamnamesi negredilmiştir. Daha sonraları ormancılığı düzenleme çabaları gösterilmiştir. Örneğin; 1917 de Ormanların Usulü İdareyi Fenniye Hakkında Kanun, 1924 de Türkiye'de Mevcut Bilumum Ormanların Fenni Usulü İdare ve İşletmesi Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Ancak ormandan faydalanma yine cibali mübaha zihniyetile devam etmiştir. Devlet, içinde bulunduğu mali sıkıntının da etkisi altında, ormandan mümkün olduğunca çok gelir sağlamayı gözetmiş, ormanın sosyal-kültürel yararlarını düşünmemiş, öte yandan yapacak ve yakacak odun temini, tarla açma, hayvan otlatma şekillerinde orman istismarı ve tahribi devam etmiştir. Cumhuriyetin ilk döneminde de sistem değişmemiştir. Devlet düşmanlarla uğraşırken köylünün desteğini kaybetmemek için onu hoşnut tutmak istemiştir. 11 Ekim 1920 de çıkarılan Baltalık Kanunıyla köylü orman sahibi edilmiştir. Ancak zararlı olmuştur, köylü bunları kesmiş ve tarla yapmıştır. Sonuçun anlaşılması üzerine kanun 1924 de kaldırılmıştır. 1926 da 484 sayılı İntifa Kanunu çıkarılmıştır. Bununla, köylülerin ormanlardan faydalanmasında ormanların takatı esas prensip alınmak istenmiştir. Fakat uygulama yine eskisi gibi sürmüştür.

Cumhuriyet döneminin başlarında genel ekonomi politikası olarak özel teşebbüs ve ferdi mesaiye önemli bir yer verilmiştir. 1929 yılına kadar kuramsal ve uygulama açılarından özel sektörü geniş ölçüde destekleyen liberal bir zihniyet haldim olmuştur. İzmir İktisat Kongresinin toplanması (1923), İş Bankası'nın kurulması (1924), Sanayi Maden Bankası'nın kurulması (1925), Teşviki Sanayi Kanununun Kabulü (1927) ve benzerleri bunu göstermektedir. Bu dönemde yabancı sermayenin gelişi de sakinleşmiş görülmüştür. Mustafa Kemal'in İktisat Kongresi'nde söylediği şu sözler bunu açıkça belirtmektedir. «Efendiler İktisat sahasında düşünür ve konuşurken zannolunmasın ki ecnebi sermayesine hasımız; Hayır, bizim memleketimiz vâsidir. Çok sâ-y ve sermayeye ihtiyacımız var. Kanunlarımıza riayet şartile ecnebi sermayelerine lâzım gelen teminat vermeğe her zaman hazırız. Ecnebi sermayesi bizim sayımıza inzimam etsin ve bizim ile onlar için faydalı neticeler versin (ÖKÇÜN, 1968). Görüldüğü üzere; özel teşebbüse bir ekonomik sistem icabı değil, ekonomi politikası icabı olarak ağırlık verilmiştir. Bu dönemde ormanların işletilmesi şirketlere, ve meyanda Ayancık ormanlarının işletilmesi de Zingal yabancı şirketine verilmiştir. Devlet 1924 yılındaki küçük bir örnek dışında fillen ormancılık yapmamıştır (İNAL, 1965). Bu örnek Bolu-Karadere ormanının Devlet tarafından işletilmeye açılmasıdır. Ancak bu da teşebbüs safhasında kalmış ve Karade-

re Devlet Orman İşletmesi taazzuv edememiştir (KUTLUK, 1957). Sermaye birikimi, girişimcilik ve teknik bilgi bakımından yetersizlik, bunun yanında 1929 da başlayan dünya ekonomik bunalımının ülkemizde de kendini hissettirmesi sonucu, takip edilen politikanın başarısı yeterli olmamıştır. Bunun üzerine resmi çevrelerde devletin ekonomik hayatta daha aktif görev alması konuşulmaya başlamıştır. İsmet Paşa, 30 Ağustos 1930 tarihinde, Sivas demiryolunun açılış konuşmasında, bu hususu dile getirmiştir. «Liberalizm nazarıyatı... bu memleketin güç anlayacağı bir şeydir. Biz iktisatta hakikaten mutedil devletçiyiz. Bizi bu istikamete sevkeden bu memleketin ihtiyacı ve bu milletin fikri temayülüdür... Devletçilikten büsbütün vazgeçip her nimetli sermayedarların faaliyetinden beklemeye sevk etmek, bu memleketin anlayacağı birşeymidir?» (RIZA, 1933). Cumhuriyet Halk Fırkasının 1931 yılında yapılan üçüncü Büyük Kongresinde parti programına, «Ferdî mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi mamuriyete erdirmek için, milletin umumî ve yüksek menfaatlarının icabetirdiği işlerde, bilhassa iktisadî sahada, devletî fiilen alâkadar etmek mühim esaslarımızdandır.» ilkesi konmuştur (TEKELİ, SELİM, 1977). Böylece gereken hallerde devletin işletmecilik yapacağı tesbit edilmiş bulunmaktadır. Bundan sonra da, 1932-1939 Planlı Devletçilik döneminde, devletin ekonomide müdahalesi daha yoğunlaşmıştır.

Üçüncü dönem 1937 yılında 3116 sayılı Orman Kanununun çıkmasıyla başlar. Cumhuriyet Hükümeti, ormancılığa bir çözüm bulma çabalarından olarak, yurt dışından getirttiği muhtelif uzmanların raporlarını ve özellikle 1926-1929 ve 1934-1935 yıllarında iki defa davet ettiği Prof. Bernhard'ın hazırladığı Orman Kanunu esaslarını değerlendirmiştir. 8.2.1937 (Neşri 18.2.1937) tarihinde 3116 sayılı Orman Kanunu çıkarılmıştır. Bu tarih modern ve teknik ormancılığın başlangıcı olarak bilinir. Kanun, ormanın devletçe ve milletçe benimseneceği, her ağaçta ülkenin selâmeti saklı oluşu, ormanların sosyal-kültürel yararlarının önde geldiği, Devlet ormanlarının devletçe işletileceği, diğerlerinin de devletçe murakabe edileceği, devamlılık prensibi ve köylü haklarının düzenlenmesi gibi konularda esasa ait çok ileri hükümler getirmiştir. 1945 yılında çıkarılan 4785 sayılı kanunla bütün ormanlar devletleştirilmiştir. Reaksiyonun büyük olması üzerine ve muhtemelen çok partili sisteme geçilmiş olmasının etkisiyle, 24.3.1950 tarih ve 5658 sayılı Kanun çıkarılmış ve evvelce devletleştirilen ormanların iadesiyle ilgili hükümler getirilmiştir. 1950-1960 döneminde Devletin ekonomi üzerindeki müdahalesinin azaltılacağı, hatta bazı devlet işletmelerinin özel sektöre devredileceği parti programlarına konmuş, bu arada Devlet Orman İşletmelerinin durumu ile ilgili düşünceler ortaya çıkmıştır. Ancak uygulamada bunlar gerçekleştirilememiştir. 31.8.1956 tarihinde çıkarılan 6831 sayılı Orman Kanununda esasa ait bir değişiklik getirilmemiştir.

Burada hemen belirtmek gerekir ki, Cumhuriyet devrinin ilk döneminde ormanların müteahhitler, şirketler elle işletilmesi, sonraki döneminde ise devlet işletmeciliğinin kabul edilmesinin tamamıyla bu dönemlerde hakim olan ekonomik politikaların etkisi ile olduğu söylenemez. Bununla beraber o politikaların etkisiz olduğu da ileri sürülemez. Genel ekonomide özel sektöre ağırlık veren ekonomik politika ilk dönemde ormancılıkta da etkili olmuş olabilir. İkinci dönemde ekonomik faaliyetlerde kamu sektörüne yer verilmesi ile, ormanların devlet elle işletileceği hükmüne getiren 3116 sayılı Orman Kanununun bu dönemde hazırlanması ve çıkarılması arasında da belli bir ilişkinin olması beklenir. Hiç değilse devlet orman işletmeciliğine mani olmama şeklinde etkisi olmuştur.

Bütün bu yasal tedbirlere, geniş bir orman teşkilâtı kurulmasına ve birçok bakımlardan dikkate değer gelişmeler kaydedilmiş olmasına rağmen, Cumhuriyet döneminde de Türkiye'de orman azalması önlenememiştir. Çünkü, orman varlığı ile ihtiyaçların dengelenmesi, genel ekonomik seviye ve hızlı nüfus artışı yüzünden gerçekleştirilememiştir ve orman tahribatını yasaklayan mevzuat hükümleri tahribatı önlemeye kâfi gelmemiştir.

NİÇİN DEVLET ORMAN İŞLETMECİLİĞİ?

Türkiye ormanlarının tamamına yakın kısmı devlet mülkiyeti altındadır. Bu ormanlar 3116 sayılı Orman Kanununun 31. maddesindeki «Devlet Ormanları Devlet Tarafından İşletilir» hükmü gereğince 1937 yılındanberi devletçe işletilmeye başlamıştır. 1961 Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında, 131. maddenin ikinci fıkrasındaki «Devlet Ormanları, kanuna göre Devletçe yönetilir ve işletilir. Devlet ormanlarının mülkiyeti, yönetimi ve işletilmesi özel kişilere devrolunamaz...» hükmü devlet orman işletmeciliğini daha sağlam esasa dayatmıştır. Ormanlıkla ilgili hükümlere Anayasalarda yer verildiği bilinen birşey değildir. Ancak gerek bu devlet işletmeciliği, gerekse diğer ormancılık konularıyla ilgili hükümlere Anayasamızda yer verilmesi ülke şartlarını gözeten, gerçekçi bir görüşün mahsulü olmuştur. Ormanların, dolayısıyla ülkenin hayrına olduğu, bundan sonra da yer verilmesinin gerektiği, bu gereğin ormancılığımızın özellikleri, sosyal ve ekonomik açıdan gelişmekte olan ülkemizin şartları icabı olduğu kabul edilmektedir.

Burada çok önemli bir konu üzerinde durmak lazımdır. Bu da ormancılık işletmesinden veya orman işletmesinden ne anlaşılmakta olduğudur. Orman işletmeciliği kavramı bilimsel açıdan orman tesisinden, olgun hale gelmiş ürünlerin hasat edilmesi sonuna kadar ki bütün teknik ve ekonomik faaliyetler sürecini kapsamaktadır. Uygulamada da böyle anlaşılmaktadır. Ancak bu faaliyetlerin bütün safhalarının Devlet tarafından bizzat yürütüleceği veya bazı faaliyet safhalarının diğer hizmet sektörlerine gördürüleceği hususunda muhtelif ülkelerde değişik uygulamalar görülmektedir. Bu farklılık ormancılık faaliyetlerinin kapsamının hangi işleri içerdiği, hangilerini içermediği hususundaki değişik anlayış ve kabullerden ileri gelmektedir. Türkiye ormancılığının en fazla esinlendiği Almanya ve Fransa'yı ele aldığımızda görürüz ki, Almanya'da orman işletmeciliği faaliyeti orman tesisinden ürünün hasat edilip yuvarlak odun halinde piyasaya arz edilmesine kadarki faaliyet safhalarını içermektedir. Bundan ileriye safhalara ait faaliyetler ormancılık dışı kabul edilmektedir. Devlete ait orman işletmeleri, örneğin kendisine bağlı bir kereste fabrikası kurmayı ve yuvarlak odun ürünlerini orada işleyerek, kereste veya daha ileri safhada mamüller halinde piyasaya arz etmeyi düşünmemektedirler. Fransa'da ise orman işletmeciliğinden, orman tesisinden ürün satışa hazır hale gelene kadarki faaliyetleri anlaşılmaktadır ve uygulama da buna göre yürütülmektedir. Devlet Orman İşletmelerinde aslı ürün odun, dikili ağaç halinde piyasaya arz edilmekte ve satışlar dikili ağaç satışı şeklinde yapılmaktadır. Tabiatile, yuvarlak odunların aynı işletme tarafından daha ileri safhalara imal edilmesi sözkonusu olmamaktadır.

Ülkemizde Devlet Orman İşletmeciliği, hatta genel olarak orman işletmeciliği eskidenberi geniş kapsamlı olarak düşünülmüş ve kabul edilmiştir. 1924 yılında Bolu - Karadere ormanlarının Devlet İşletmesi olarak işletilmesi girişiminde odunun hasadı ve tüketim merkezlerine nakli esas alınmış, bu arada ormanın ıslah edileceği gözetilmiş ve ayrıca bir kereste fabrikasının kurulması, yuvarlak odunların orada

imâl edilmeleri öngörülmüştür. Sözleşmeli olarak işletilmesi özel sektöre devredilmiş ormanlarda da işletme kavramı altında odunun hasadı, nakli esas alınmıştır. Bunları işletenler, geniş nakliyat tesisleri, bazıları hasat ettikleri yuvarlak odunları işlemek üzere kereste fabrikaları, hızarlar kurmuşlardır. Devlet, ormanlarını bu şekilde işletilmek üzere ihale etmiştir. Sözleşmelerine ve şartnamelerine bu hususları da düzenleyen hükümler koymuştur. 1937 yılından itibaren kurulan ve Devlet Ormanlarının tamamını içine alan Devlet Orman İşletmelerinde de aynı kapsam anlayışı ve uygulaması devam etmiştir ve etmektedir. Devlet Orman İşletmelerimiz Ormanın tesisinden odunun ve diğer ürünlerin hasat edilip, satış yerlerine kadar taşınmaları safhalarını içermek üzere faaliyette bulunmaktadırlar. Ayrıca bazı Devlet Orman İşletmelerimiz bünyesinde Kereste Fabrikaları, daha sonraları lif ve yonga, kontrplak, ambalaj fabrikaları kurulmuştur. Hatta az da olsa bazı işletmeler gerekli tesisleri kurarak mobilya ve prefabrik ev imali işlerine kadar uzanmışlardır. Fabrikaların artması üzerine bunlar Orman Genel Müdürlüğü'nden ayrılarak teşekkül eden Orman Ürünleri Sanayi Genel Müdürlüğü'ne bağlanmışlardır.

Bu düşünce ve uygulamayı ifade etmek ve safhalarını belirtmek üzere «dar manada ormancılık» ve «geniş manada ormancılık» kavramları ortaya çıkmıştır. Dar manada ormancılık orman tesisinden başlamak suretiyle aslı ürün olan ağacın olgun hale gelmesine kadarki safhaya ait tüm işletmecilik faaliyetlerini ifade etmektedir. Geniş manada ormancılık ise aynı zamanda ürünün hasat edilmesi, satış yerlerine taşınması ve hale göre daha ileri safhalara imâl edilmesi için gerekli işletmecilik faaliyetlerinin tamamını ifade etmektedir. Dar manada ormancılık adı altında bilinen orman işletmecilik faaliyetleri gerçekten diğer sektör işletmeciliklerinden farklı esaslara dayanmaktadır. Bu farklılık ormanların ve ormancılığın özelliğinden ileri gelmektedir. Geniş manada ve dar manada ormancılığın farkını teşkil eden ikinci safhaya ait işletmecilik faaliyetleri ise diğer sektör işletmeciliklerinden önemli farklar göstermemektedir. Bu safhadaki faaliyetlere de uzanılması, dar manada orman işletmeciliği faaliyetleriyle ilişkili gözükmesindedir. Oysaki ilişkinin iyi bir düzenlemeye tabi tutulması halinde, ikinci safhaya ait işletmecilik faaliyetlerinin Devlet Orman İşletmeleri tarafından bizzat yürütülmesinde bir zaruret görülmeyebilir. Nitekim Devlet Orman İşletmelerimiz hal ve zamana göre bina ve yol inşası gibi bazı işlerini müteahhitlere gördürmüşlerdir.

Devlet Orman İşletmelerinin mutlaka bizzat yürütmek durumunda olduğu faaliyetler dar manada ormancılık safhasına ait faaliyetlerdir. Bu safhanın Devlet işletmeciliği olarak yürütülmesinde zaruret vardır. Ormancılığın özellikleri bunu gerektirmektedir. Bu özellikler ormancılık literatürümüzde geniş ölçüde tanıtılmış ve izah edilmiştir. Burada kısaca temas etmekle yetinilecektir.

Devlet Orman İşletmeciliğinin özellikleri şöylece sıralanabilir :

Ormancılık işletmelerinden maddesel ürünler elde edildiği gibi, yerine ve zamanına göre ondan daha önemli değerde olabilen, kolektif hizmetler, ideal faydalar gibi adlarla tanımlanan verimler de sağlanmaktadır. Bu tür hizmetler sadece işleten için değil, çok geniş bir halk kütlesi, hale göre bütün bir toplum için olabilmektedir. Bu özellik ile özel sektör anlayışının bağdaşması kaideten düşünülemez.

Ormancılıkta üretim süresi çok uzundur. Ürünün olgunlaşması, özel durumlar dışında, yuvarlak olarak 100 yıl gibi uzun bir süredir. Bugün yapılan masrafların karşılığı bu kadar yıl sonunda alınabilir. Keza ormana uygulanan bir tedbirin sonuçları onlarca yıl sonra kendini gösterir. Bu özellik de ekonomik ve psikolojik bakımdan özel sektör düşüncesine uygun düşmez.

Ormanlık işletmesi bir arazi işletmesidir. Tabiata açık bulunmaktadır. Alınabilecek teknik tedbirlerin, doğanın zararlı etkilerini önlemedeki gücü sınırlıdır. Dolayısıyla işletmecilik faaliyetinin riski büyüktür. Büyük riskleri özel sektör Devlet kadar taşıyamaz.

Ormanlıkta kapital büyüktür, getirdiği nema yüzdesi diğer sektörlerle nazaran düşüktür. Aynı sermaye ile başka faaliyet alanlarında kaldeten daha büyük sonuç alınabilir. Buna rağmen ormanlığın ve orman işletmeciliğinin sürdürülmesi, ormanlıkta kâr gâyesinin güdülmeyişi. rentabiliteye değil, verimliliğe itibar edilmiş nedenledir. Bu esas, özel teşebbüs felsefesine ters düşer.

Ormanlığın bir başka özelliği de devamlılık prensibine mutlak olarak riayet edilmesini istemesidir. Ormanlar bir tek kuşağa mal edilebilecek şey değildir. Onun üzerinde gelecek kuşakların da hakkı vardır. Gelecek kuşakları çaresizliklerle karşı karşıya bırakmamak için ormanların devamlı olmasını sağlamak, onun planlanmasında devamlılık prensibi gereklerine riayet etmek gerekir. Gelecek kuşaklar için fedakârlık yapmak özel teşebbüsün isteyerek katlanacağı bir şey değildir.

Bütün bu ve benzeri özellikleri karşısında Ormanlık, devlet işletmeciliğine konu olacak tipik bir sektördür. Özellikle doğal şartları itibarile orman yetişmesine, onun tahrip edilmesi halinde yenilenmesine yeterince elverişli olmayan ülkelerde, ormanın geleceğini garanti altına alan faktörlerin başında devlet işletmeciliği gelmektedir. Şuâle göre, ormanlık sektöründe devlet mülkiyeti ve devlet işletmeciliği bir doğma değildir. Pratik sonuçları bakımından daha iyi olduğu için kabul edilmiş bir statüdür.

Böyle olmasına rağmen diğer ülkelerde devletten başka komün, vakıf, özel şahıs mülkiyetinde ve onun tarafından işletilen ormanlar da olduğunu görüyoruz. Sosyalist ülkelerde, ormanların tamamının devlete ait oluşu ve devlet tarafından işletilmesi rejimleri itibariyle doğaldır. Ancak liberal ülkelerde ormanların bir bölümü devlete aittir. Tarihi gelişime göre değişik komün, vakıf ve özel şahıs ormanları vardır. Özel ormanlar kısmen büyük işletmeler halinde kısmen de küçük köylü işletmeleri halindedir. Bu durumu o ülkelerin genel şartlarıyla birlikte değerlendirmek lazımdır.

TÜRKİYE'NİN ORMAN VARLIĞI

Türkiye ormanlarının tamamına yakın bir kısmı Devlete aittir. O bakımdan Devlet Ormanlarının durumunu incelemek, pratik olarak ülke ormanlarının incelenmesi olacaktır.

Orman varlığını esas itibarile orman alanı, ağaç serveti, ormanın artım ve verim gücü belirler. Devlet ormanlarımızın bu bakımlardan durumu aşağıda incelenmektedir.

Devlet Ormanlarımızın Alanı

En son Envanter sonuçlarına göre ülkemizin orman alanı 20.199.296 ha. dır. Bu alanın orman formları itibarile bölünüşü şöyledir :

Türkiye Devlet Orman Alanı (Ha)

Koru	Normal	Bozuk	Toplam
İbreller	4.564.035	3.951.137	8.515.172
Yapraklılar	1.007.169	497.352	1.504.521
İbrelili - Yapraklı karışık	605.695	309.219	914.914
Koru toplamı	6.176.899	4.757.708	10.934.607
Baltalık	2.679.558	6.585.131	9.264.680
Orman Alanı Toplamı	8.856.457	11.342.839	20.199.296

Buradaki normal orman, kapalılık derecesi 0,1 den büyük olan orman, bozuk orman ise 0,1 ve daha aşağı kapalılıkta olan orman anlamındadır. Toplam orman alanı içinde normal ormanın payı % 44, bozuk ormanın payı % 56 dir. Yine toplam orman alanı içinde koru ormanlarının payı % 54 dür ki bunun ancak % 31 lik kısmı normal korudur. Orman alanının % 46 sını kaplayan baltalık orman alanı içerisinde ise normal baltalığın payı bunun % 13 lük kısmıdır, geriye kalan % 33 lük kısım ise bozuk baltalıktır.

Türkiye, orman alanı genişliği bakımından oldukça iyi durumdadır. Ormanlık saha ülke yüzölçümünün % 25,88 dir. F.A.O. tarafından verilen bilgilere göre Türkiye orman alanı oranı itibarile İsveç ve Finlandiya'dan sonra gelmektedir. Bu durum orman arazisi potansiyelini gösterme bakımından manalıdır. Fakat ülkenin orman ürünü ihtiyacını karşılama kabiliyeti bakımından yetersizdir. Zira bu oranla belirlenen orman alanı kısmen üzerinde ağaç serveti taşımayan yerlerdir. Eskiden beri ülkelerin orman alanlarının ülke yüzölçümüne oranının % 33 olması halinde orman alanı bakımından zengin sayılacaklarına dair bir tesbit vardır. Bu ölçü esas alındığında, Türkiye'nin orman alanınca zengin olduğu söylenemez.

Öte yandan, orman alanı yeterliliği konusunda nüfus yoğunluğunun da önemi vardır. Türkiye'de kişi başına, 0,20 ha. normal, 0,26 ha. bozuk olmak üzere toplam 0,46 ha. orman alanı düşmektedir ki ülkeler arası sıralamada oldukça gerilerde yer almaktadır.

Devlet Ormanlarımızın Ağaç Serveti

Orman varlığı hakkında sadece orman alanına bakarak bir hüküm vermek yanıltıcı olur. Zira bu konuda hükme varmak için aynı zamanda ormanların bünyesini de birlikte hesaba katmak gerektir. Türkiye ormanları sahip oldukları ağaç serveti bakımından çok fakirdirler. Evvelce görülen Normal/Bozuk orman münasebeti ve hiçbirisinin ifade ettiği mana esasen bu durumu belli etmektedir. Geçmişte olduğu gibi bugün de ormanlar tahrip edilmektedir. Bu durum sadece ormanların saha olarak küçülmesi şeklinde değil, aynı zamanda sahip olduğu ağaç servetinin azalması ve bünyesinin bozulması şeklinde sonuçlar ortaya koymaktadır.

Türkiye ormanlarının mevcut ağaç serveti 927.352.143 milyon m³ dür. Bu servetin % 87,7'i koru ormanlarındadır. Bunun da % 64,0 lık payı ibrelili, % 23,7'i ise yapraklı ağaç servetidir. Şuhale göre mevcut servetin yuvarlak dörtte üçü ibrelilidir. Koru ormanlarında mevcut ağaç servetinin % 93,3'ü normal korulardadır, % 6,7'i ise bozuk korulardadır. Baltalıkta ise bu oranlar sıra ile % 72,1 ve % 27,9 dur. Görülmektedir ki ormanların sahaca yarından fazlasını teşkil eden bozuk ormanlarda tüm ağaç servetinin yüzde onundan azı bulunmaktadır.

Orman Genel Müdürlüğü tesbitlerinde ha. başına ağaç serveti miktarları gözükmemektedir. Bunun nedeni ibrelli - yapraklı karışık ormanlarına ait servetin ne kadarının ibrelli, ne kadarının yapraklıya ait olduğunun bilinmemesidir. Bazı varsayımlara dayanarak suretiyle tarafımızdan bu hesaplar yapılmış bulunmaktadır. Karışık orman kısmı için, bu hesap sonuçlarına göre bulunanlar esas alınarak kaydıyla, ormanlarımızın hektar başına ağaç serveti miktarları şöyledir (MİRABOĞLU, 1980).

	Normal	Bozuk	Genel
Koru	122,834 m ³ /ha	11,424 m ³ /ha	74,359 m ³ /ha
Koru - İbrelli	112,741 »	10,816 »	66,102 »
Koru - Yapraklı	160,329 »	15,249 »	112,119 »
Baltalık	43,938 »	6,910 »	17,620 »
Genel Ortalama	94,975 »	7,600 »	45,712 »

Bu miktarlar oldukça düşüktür. Normal ormanlara ait değerler diğer Avrupa ülkelerinin ağaç serveti miktarları ile karşılaştırılınca, oldukça büyük farklar görülmektedir. Belçika'da 117, Danimarka'da 115, Federal Almanya'da 145, Lüksemburg'da 160, Avusturya'da 239, İsviçre'de 278, Çekoslovakya'da 217, Doğu Almanya'da 131, Macaristan'da 133 m³/ha. dır. Buna karşı kuzey memleketleri, İrlanda, Hollanda, İngiltere, Bulgaristan, Yunanistan, Portekiz, İspanya, Kıbrıs ve İsrail'de hektar başına ağaç serveti bizim ormanlarımızdakinden düşük bulunmaktadır (MİRABOĞLU, 1980).

Bunlardan Kuzey Avrupa memleketlerinde hektardaki ağaç servetinin az oluşunun nedeni kısa idare sürelerinin icabı olmalıdır. Diğerlerindeki ise, ormanların kuruluşları veya ormanlaştırma faaliyetlerinin yakın geçmişte başlamış olması nedeniyle ormanlarının genç bulunuşları sonucudur.

Bizim ormanlarımızda ağaç servetinin ekolojik şartlar, ağaç türleri ve kuruluşları itibarıyla daha yüksek olması beklenirdi. Ne var ki büyük ölçüde orman sahaları tahrip edilmiştir. Hiç bir bakım görmemiştir. Tamamıyla bozuk bir bünyeye sahiptirler. Dolayısıyla ortalama düşük bulunmaktadır. Buna karşı birçok ormanlarımızda meşcereler yağlı, idare süresini doldurmuş ve hasat şartları yetersizliği ile bugüne kadar kesilip gençleştirilememişlerdir. Şüphesiz bu servet çalışmayan bir servettir. Ekonomik açıdan atıl bir kapitaldir. Bu sahaların genişliği hakkında kesin bir tesbit yoktur, muhtelif tahminler yapılmaktadır. Orman Genel Müdürlüğü'ne göre yuvarlak 6,2 milyon ha. olan normal koru ormanlarının 3 milyon ha. lık kısmı bu tür ormanlardır (O.G.M., 1981).

Devlet Ormanlarımızın Artımı

Ormanlarımız aynı zamanda yan ürünler de üretmekte ise de odun üretimi yanında bunlar küçük kalmaktadır. Bu nedenle, sadece odun ana ürünü üzerinde durulmuştur.

Ormanlarımız, genel olarak optimal kuruluşta olmamaları, iyi bir bakıma tabi tutulamamaları, bir kısım meşcerelerin ağaç servetinin yağlı, dolayısıyla artımdan kalmış bulunmaları gibi nedenlerle yeterli bir artım sağlayamamaktadır. Oysaki artım miktarları çok önemlidir. Ağaç serveti sermayesinin çalışma hızını ve temposunu gösterir. Uzun dönemde ormanın verimliliğini ifade eder. Rasyonellik ve rentabilite üzerinde baş etkindir. Planlamaların dayanağıdır.

Orman Genel Müdürlüğü'nden sağlanan verilere göre ve yine karışık ormanlar için tarafından yapılan hesaplama sonuçları esas alınmak suretile bulunan ormanlarımızın artım miktarları şöyledir (MİRABOĞLU, 1980).

	Normal	Bozuk	Genel Ortalama
Koru	3,366 m ³ /ha	0,282 m ³ /ha	2,024 m ³ /ha
Koru - İbrel	3,204 »	0,266 »	1,924 »
Koru Yapraklı	2,968 »	0,385 »	2,778 »
Baltalık	1,677 »	0,158 »	0,597 »
Genel ortalama	2,855 »	0,210 »	1,370 »

Normal ormanlara ait 2,855 m³/ha rakamı Kuzey Avrupa memleketlerindeki miktarın biraz üstünde, Müsterek Pazar Ülkelerinin, Orta Avrupa Ülkelerinin, Doğu Avrupa Ülkelerinin (Bulgaristan hariç) çok gerisinde kalmaktadır. Buna mukabil Güney Avrupa ülkeleri (Portekiz hariç) Doğu Akdeniz Ülkelerindekinden yüksektir. Ancak tüm ormanlarımıza ait 1,370 m³/ha ortalama artım miktarı, Kıbrıs'ın istisnasıyla Avrupa ülkelerinin tamamındakinin gerisinde kalmaktadır.

Aslında ormanlarımızın içinde buldukları ekolojik şartlar, ağaç türleri, kuruluş şekilleri itibarile çok daha yüksek artım vermesi beklenir. Yılda hektar başına ortalama 4 - 5 m³ artım meydana gelmesi kolaylıkla mümkündür. Ancak bugünkü durumda orman alanlarının % 56 sı bozuk ormandır. Normal orman olarak bilinen kısımlar da 0,1 den yukarı kapalılığa sahip olan ormanlardır. Aslında normal sayılamıyacak bir bünyedir. Normal kelimesi sadece bir sınıfa verilmiş ad durumundadır.

Devlet Ormanlarımızın Eta'sı

Ormanlıkta Eta, belli işletme gayelerine göre işletilen ormanlardan amena-man plânı dönemi boyunca alınması gerek ve mümkün olan hasat miktarıdır. Bir taraftan ormandan ürün alınmasına esas teşkil ettiği, diğer taraftan da ormanın devamlılığını ve verimliliğini sağlamaya yönelik teknik tedbirlere imkân hazırladığı ve onların çerçevesini tayin ettiği için Eta çok önemlidir. Eta ancak ideal durumda artımın aynısıdır. Bunun için *ormanın tamamile optimal kuruluşta bulunması* gerektir ki bu hal istisnai olarak mevcut olabilir. Bununla beraber Eta, tayininde kullanılan metotlara göre ağaç servetinden ve artımdan etkilenir. Buna göre, zayıf ağaç servetine ve artıma sahip olan ormanlarımızın Eta'sının da büyük olmayacağı doğaldır. Öte yandan, ormanlarımızın bir kısmının çok yaşlı, artımı yavaşlamış, hatta pratik olarak durmuş meşcerelerden oluştuğu bilinmektedir. Bu daha önce de belirtilmişti. Bunların belli bir düzen içinde biran önce mobilize edilmeleri, kesilerek yerlerine yeni ormanların kurulması gerekmektedir. Bunlar kaldığı sürece o orman arazilerinde rant sıfıra yaklaşır, belki de sıfır olur. Eta rakamları içerisinde bu sahalara ait Eta'lar da dahildir. Ancak ayrı ve bellirgin olarak hesaplanmış ve gösterilmiş değildirlir.

Türkiye ormanlarının yıllık toplam Eta'sı 22.382.598 m³ dikil gövde hacmidir. Bunun 16.819.878 m³'ü (% 75,1) kuru ormanlarına, 5.562.720 m³ (=7.946.743 ster)'ü (% 24,9) baltalık ormanlarına aittir. Kuru ormanları Eta'sı içerisinde ibreller 12.115.378 m³ ile % 72,0, yapraklılar ise 4.704.500 m³ ile % 28,0 paya sahiptirler. Bu Eta'ların hektar başına olan miktarları, tüm kuru ormanlarında 1,538 m³/ha,

baltalık ormanlarında 0,600 m³/ha dır. Koru ormanları içinde ibrelilere ve yapraklılara ait hektardaki Eta miktarları tarafımızdan hesaplanmıştır. Buna göre; ibrelilerde 1,350 m³/ha, yapraklılarda 2,398 m³/ha değerleri elde edilmiştir.

Burada iki noktayı belirtmek gerekdir. Birincisi; baltalık ormanları alan itibarıyla % 46 paya sahipken, Eta içinde % 24,9 pay işgal etmektedirler. Ayrıca baltalık ormanlarından elde edilen ürün ince çaplıdır, kullanım yerleri icabı daha düşük değerdedir. Bu tesbitler, baltalık ormanlarının koruya dönüştürülmesi gereği için iyi bir göstergedir. İşaret edilmek istenen ikinci husus ise; yıllık Eta'nın yıllık kesim miktarını tayin etmesidir. Ormanlarımızın artımının 27.668.019 m³ olması bu bakımdan birşey ifade etmez. Kesim miktarı yıllık Eta olan 22.382.598 m³ kabuklu gövde hacmi ile sınırlanmıştır. Diğer şartlar müsait olduğu takdirde hasat miktarı en fazla Eta kadar olabilir. Normal dönemlerde piyasa şartları çok müsait olduğunda veya fevkalâde hallerde gelecek yılların Eta'sına mahsuben, avans olarak hasat yapılabilir ise de bu haller arızidir ve ancak kısa süreler için mümkündür. İşletme gayeleri ve idare süreleri değişmediği sürece amenajman planı dönemleri için verilen Eta'lar değişmeyecektir. Bugün ormanlarımızın Eta'sı 22.382.598 m³ dır.

Devlet Orman İşletmelerinin Hasat Miktarları

Devlet Orman İşletmelerinin hasat ettikleri odun miktarı yıllar içinde devamlı gelişme göstermiştir. Bunun nedeni, başta yol yapımı, amenajman planlarının tamamlanması olmak üzere, işletme faaliyetlerinin tümü ile gelişmiş olmasıdır. Plânlı döneme geçilen 1963 yılında hasat miktarında birden bir gelişme olmuş ve yapacak odun hasadı 2.437.226 m³'ü yakacak odun hasadı da 9.550.105 m³'ü bulmuştur. Bu miktarlar 1977 de sıra ile 7.215.301 ve 15.225.764 olmuştur. Bu hasat miktarlarının odun çeşitleri itibarıyla ayrıntılarına inmek, bunların münasebetlerini ve gelişmelerini görmek, keza plânlardaki hedeflerle fiili hasat miktarlarının durumunu karşılaştırmak yer darlığı nedeniyle burada mümkün olamamaktadır. Ancak şu iki hususu belirtmekle yetinilecektir. Birisi; plânlara konan hedefler yapacak odunda hiç bir yıl tam gerçekleştirilememiştir. Gerçekleştirme oranı % 70'e kadar inebilmiştir. En fazla 1970 yılında % 90,16 olmuştur. Buna mukabil yakacak odunda gerçekleştirme oranı çoğu yıllarda plân hedeflerinin ve tertip miktarlarının çok üstüne çıkmıştır. Belirtilmesi gereken ikinci husus ise; plânlı dönemde toplam hasat miktarı içinde yapacak odun nisbeti devamlı artış göstermiştir ve 1977 yılında % 32,2 ye erişmiştir.

TÜRKİYE'NİN ODUN TALEBİ

Tüketim malı, ara malı ve yatırım malı olarak ülkenin odun tüketimi kesin olarak bilinmemektedir. Çoğu kez hasat edilen odun miktarına göre tüketim miktarını bulma yoluna gidilmektedir. Tarafımızdan da böyle bir tesbit yapılmıştır (MİRABOĞLU, 1980). Bu takdirde sadece resmi kayıtlara geçen hasat miktarlarına dayanılmaktadır. Oysa ki bunlar dışında, usulsüz kesimlerle büyük miktarlarda odun kesildiği ve kullanıldığı bilinmektedir. Şüphesiz tüketim tahminlerinin tüketici sektörlerin ihtiyaçlarının ve bu ihtiyaçların gelecekteki gelişiminin tesbiti yolu ile olması en uygundur. Ancak ülkemizin şartları bunu güçleştirmektedir. Bununla beraber bir dereceye kadar sıhhatla da olsa gerçek tüketim miktarlarının cari yıllar içerisinde tesbiti yoluna gidilmelidir. Bu tesbit sonuçlarına göre, gelecekte gelişimi kestirmek için matematik - istatistik'in bilinen metodları vardır.

Ormançılık Ana Plânında yurt içi odun talep tahminleri verilmiştir. Yapılan karşılaştırmalardan ortaya çıkmaktadır ki yapacak odun talep tahminleri filli talep miktarlarından yüksek olmuştur. Buna mukabil yakacak odun talep tahminleri gerçekleşen yakacak odun tüketiminin altında kalmıştır. Şüphesiz bu karşılaştırmadaki hasat ve tüketim, resmi kayıtlarda yer alan miktarlardır.

Orman Genel Müdürlüğü tarafından 1978 yılında yakacak odun tüketimi hakkında yaptırılan bir anketin sonuçlarına göre, orman içi ve yakınındaki, ormana 10 km mesafedeki köylerin ve şehirlerin toplam yakacak odun tüketimi 36,8 milyon sterdir. Bunun eşdeğeri 27.375.000 m³ dür. Oysaki aynı yılda resmi kayıtlara göre 12.149.236 m³ yakacak odun üretilmiş bulunmaktadır ve pratik olarak o yılın resmi yakacak odun tüketimine tekabül etmektedir. Bu iki rakam arasındaki farkın ise kayıtlara geçmeyen yani usulsüz olarak ormandan çıkarılan odunlara ait olması gerekir.

Genel olarak gelişmiş ülkelerde odun ihtiyacının uygun bir şekilde karşılanabilmesi için kişi başına 1 m³ odun hesaplanmaktadır. Bugün için bizim toplamumuzun bu miktar ihtiyacı olamayacağı aşıkârdır. Olursa 45 milyon m³ odun maddesine talep duyulacak demektir ki bunun karşılanması mümkün değildir. Fakat hızlı bir kalkınma çabası içinde bulunan ülkemizin bu hedefi gözetmesi gerekmektedir.

TÜRKİYE'DE ODUN ARZ - TALEP DENGESİ

Buraya kadar ülkemizin halihazır odun arz durumu ve imkânı tanıtılmış bulunmaktadır. Tüketim miktarları da, pratik olarak, arz miktarları kadar düşünülmektedir. Böylece arz - talep arasında bir denge olduğu kabul edilmektedir. Ormançılık Ana Plânı da böyle kabul etmiş, ancak 1982 den itibaren odun açığı olacağı esasını ortaya koymuştur.

Ancak yaptığımız araştırmalara göre bu tesbit ve esasların sağlıklı olmaması gerekir. Zira bir kere, Eta miktarından elde edilecek odun verimi hesaplanırken kabul edilen oranlar, gerçekçi gözükmemektedir. Ormançılık Ana Plânında, kullanılacak odun kısmı için kabuk payı, kütük ve kesim zayıflatları, uç payı, dikili iken görülmeyen çürüklük v.s. in % 9,4 oranına ballğ olduğu kabul edilmiştir ki mevcut bilgiler karşısında bu mümkün görülmemektedir. Tabii ki buna göre Eta'dan elde edilecek ürün çeşitlerinin miktarları toplamı, olması gerekenden büyük çıkmıştır.

İkinci olarak da usulsüz olarak ormanlardan kesilip çıkarılan odun, hiç değilse tahmin edilerek, hesaba katılmamıştır. Oysa ki bu husus herkesin bildiği bir vakıadır.

Ayrıca Ormançılık Ana Plânındaki, 1982 ye kadar üretimin talebi karşılayacağı görüşü, Eta miktarının tamamen hasat edileceği ve yakacak odundan bir kısmının endüstriye aktarılacağı varsayımına dayatılmıştır. Oysaki bunların gerçekleşmeyeceği, plânın yapıldığı 1976 yılında dahi bilinmekte idi.

Şuhale göre ülkemizde odun maddesi üretimi ile tüketimi arasında denge bozuktur. Daha 1982 yılı beklenmeden de talep açığı mevcuttur. Bu açık çeşitli şekillerde karşılanmaktadır. Bu durum ise ormanda ağaç servetinin azalmasına, ormanın bünyesinin bozulmasına, ileride üretimin azalmasına neden olmaktadır.

TÜRKİYE'NİN ODUN İHRAÇ İMKÂN LARI

İhraç imkânları konusunun incelenecek iki yönü vardır. Birisi ihraç edebileceğimiz, buna ihtiyacı olan ülkeler var mıdır, ne durumdadırlar? İkincisi ise ülkemizin odun üretim miktarı, iç tüketimi karşıladıktan sonra ihraca imkân verir mi? Birinci sorunun cevabı olumludur. Çünkü dünyada önemli ölçüde orman azalması söz konusudur. Bir taraftan kullanacak odun üretimindeki gelişme yavaş olmaktadır. Öyleki F.A.O. tesbitlerine göre, 1951-1968 döneminde odun üretimi çelik, petrol, çimento ve alüminyum gibi ana maddeler üretimine nazaran çok yavaş olmuştur (sadece taş kömüründen hızlı olmuştur) (MANTEL, 1973). Diğer taraftan da odun tüketimi çok hızlı bir şekilde gelişmiştir. Yine F.A.O. nun tesbitlerine göre 1951-1968 döneminde, yuvarlak olarak, kerestelikte yüzde ellinin üstünde, sellüloz ve kağıtta yüzde yüzelliye yakın, lif levhalarda yüzde ikiyüz ve kontrplakta yüzde üçyüz bir artma olmuştur (MANTEL, 1973). Bu gelişmeler esas itibarıyla bugün de devam etmektedir. Dünyanın odun rezervi olarak bilinen Afrika ormanları 30 yıldan beri, özellikle son 15 yılda endüstrileşmiş ülkeler tarafından büyük ölçüde istismar edilmiştir. Profesör Liese'nin bildirdiğine göre (LIESE, 1981) Afrika ormanlarının 2/3'ü böylece yok olmuş bulunmaktadır. Öte yandan ülkemizin coğrafi konumu ve komşu ülkelerin hemen hepsinin ormanca fakir veya ormansız ülke oluşları Türkiye'nin odun ihraç şansını artırmaktadır. Asıl konu, standartlara uygun ve müsait fiyatlarda ihraç edilecek malın teminindedir.

Türkiye'nin ormanlarının verimi bugün için sistemli olarak odun maddesi ihraç etmeye müsait değildir. Ancak alınacak tedbirlerle oldukça ileri bir gelecekte büyük kapasiteler yaratılabilir. Bugün için sadece belli ekonomik olayların doğuracağı odun hammaddesi hasadının veya Devlet kereste fabrikaları üretiminin iç tüketimden fazlalık göstermesi hallerinde ihracat söz konusu olur.

Burada üç noktayı belirtmekte gerek vardır. Birincisi; odun maddesinin ihracını devlet kuruluşları üstlenmemelidirler. İhracat bürokrasiden, kararların geç verilmesinden ve yetkilerin değişik otoriteler arasında dağılmış olmasından müteessir olur. Özellikle muntazam ve mukannen olarak değil de zaman zaman yapılan ihracatta ancak özel sektörün zihniyeti, tutumu ve serbestiyeti başarılabılır. Nitekim 1969-1972 yılları arasında Orman Ürünleri Sanayi Genel Müdürlüğü tarafından ihraç edilen mallar 35,5-45 \$/m³ satılabildiği halde, aynı yıllarda aynı mallar için özel sektör ihracatçıları 57 \$/m³ fiyat bulabilmişlerdir (MİRABOĞLU, 1980). İkinci nokta; odunu ham olarak ihraç etmemek, mümkün olduğunca ileri safhada işlenmiş olarak ihraç etmektir. Son yıllarda uygulanan ihracatı teşvik tedbirleri sayesinde bu yolda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Üçüncü nokta ise; hammaddesi odun olan malların veya odunun ileri safhada işlenmiş mamüllerinin ihracının mutlaka yerli odun hammaddesine dayalı olması gerektiğidir. İhraç edilecek malın odun hammaddesi hale göre ithal yolu ile de sağlanmış olabilmektedir.

TÜRKİYE'DE ODUN ARZ AÇIĞINI GİDERME ÇARELERİ

Odun arz miktarıyla talep miktarı arasındaki açığı giderici çareleri arzı artırma ve talebi azaltma yönlerinde aramak icabeder. Onun için incelememiz bu iki yönde olacaktır.

I. Odun Arzını Artırıcı Tedbirler

Ülkemizde mevcut orman alanlarını ve bu ormanların verim güçlerini oluşturu-

Plân Dönemleri İtibarıla Plâna Alınan ve Yapılan Ağaçlandırma Alanları ve Gerçekleşme Yüzdeleri

	I. B.Y.K.P.			II. B.Y.K.P.			III. B.Y.K.P.		
	Plana alınan ha.	Yapılan ağaçla. ha.	Gerçek- leşme %	Plana alınan ha.	Yapılan ağaçla. ha.	Gerçek- leşme %	Plana alınan ha.	Yapılan ağaçla. ha.	Gerçek- leşme %
Orman içi ağaçlandırma	152.153	123.396	81,10	136.095	81.947	60,21	117.750	96.954	86,76
Yapay gençleştirme	—	—	—	—	—	—	97.204	69.211	71,2
Hızlı gelişen tür ağaç.	11.448	7.735	67,6	11.501	7.125	61,9	33.610	32.081	95,4
Okalıptus plantasyonları	2.355	2.112	89,7	5.060	2.652	52,4	2.550*)	1.538	60,3
Kavak ağaçlandırmaları	1.967	1.783	90,4	630	704	111,7	540*)	348	64,4
Orman dışı ağaçlandırmalar	4.220	3.460	82,0	1.923	1.829	95,1	4.040	3.934	97,4
Toplam :	172.143	138.486	80,4	155.209	94.257	60,0	255.694	204.066	79,7

(*) 1977 Hızlı gelişen tür kapsamına alınmıştır.

Bir an önce bu işe uygulamada da önem verilmeli, yeterince kadaastro heyetleri teşkil edilmeli, bunların tarafsız çalışmalarına gölge düşürmeyecek bir bileşimde ve ehil elemanlardan oluşmalarına özen gösterilmeli, bu işte çalışacakları özendirici ciddi tedbirler alınmalıdır. Aksi takdirde yapılacak ağaçlandırmaların da geleceğinden emin olunamaz.

3) Arazi Kullanım Sınıflamasının Yapılması :

Konu sadece ormancılıkla değil, bütün sektörlerle ilgili bir konudur. Burada yer verilmesinin nedeni orman alanlarının kesinleşmesiyle diğer sektörlerce tazyik altında tutulmasının önlenmiş olacaktır. Böyle bir sınıflama Tarım - Orman - Mer'a münasebetlerini ülke yararına en uygun şekilde tayin ve tesbit edecek ve sanayi kuruluşlarının ve yerleşim merkezlerinin bu sahalara en az zarar verecek şekilde yerleştirilmesini, özellikle çevre kirlenmesinin bilinçli bir yaklaşımla çözüme kavuşturulmasını, sağlamış olacaktır.

Şüphesiz bu iş önemi kadar da güçtür. Ancak mutlaka yapılması gereken bir iş olarak, bir an önce başlanmalıdır. Ayrıca, böyle çok yönlü bir işin sadece orman teşkilâtınca yapılması imkânsızdır. Özel bir organizasyon gerektirir. Bu işe orman rejimine dahil olup da orman taşımayan yerlerden başlanması, bu sahaların orman olarak kalması veya tarıma ayrılması konusunun aydınlığa kavuşturulmasında yararlı olabilir.

4) Orman Alanının Genişletilmesi :

Orman arazisi ile mutlak orman arazisi kavramları farklı anlam taşırlar. Orman arazisi tabiri bir standart sınıfının adı olamaz. Zira orman yetiştirilen bir arazi iyi bir tarım arazisi vasfında da olabilir. Mutlak orman arazisi ise bir standart sınıfının adıdır. Çünkü bu tür arazilerde sadece orman yetiştirilebilir, ziraat yapılamaz. Ancak özel sürette uygulanan ve çok pahalı olan teknikler sayesinde tarım mümkün olabilir ki bu yol da geniş sahalarda ekonomik açıdan düşünülemez.

Ülkemizde halen üzerinde tarım yapıldığı halde kuvvetli erozyona maruz ve o yüzden verim kabiliyeti çok düşük mutlak orman arazisi karakterindeki sahalara önemli miktarları bulmaktadır. Bu sahalarda ormana tahsis ve ormanlaştırılması ülke ekonomisi ve özellikle aşağı muntikalardaki tarımın emniyeti bakımından zararlı bulunmaktadır.

Bu konuda önemli bir hususa işaret etmek gerekir. Üzerinde tarım yapılan fakat kuvvetli erozyona maruz olan, dolayısıyla bir taraftan çok az verim sağlayan, diğer taraftan da aşağı muntikalardaki asıl tarım arazilerine zarar kaynağı teşkil eden sahalarda orman tesisine tahsis edilmeleri işlemleri, orman rejimine tabi olup da orman taşımayan arazilerin tarıma uygun olan kısımlarının tarıma tahsis işlemleriyle aynı zamanda yürütülmelidir. Aksi halde arazinin en iyi şekilde kullanılması prensibinden ayrılmış olacaktır. Orman sahasının küçültülmesi suretile ülkeye zarar verilmeyecektir.

Orman alanının genişletilmesi için söz konusu tedbirlerden birisi de Kavak yetiştirilen sahalarda genişletilmesidir.

Sulanabilen iyi ve derin topraklı arazilerdeki kavaklıklardan yılda 15 - 50 m³/ha arasında değişebilen, orta bonitetlerde ve normal bakımla 24 - 25 m³/ha ve ülkemiz şartları da hesaba katıldığında 20 m³/ha yıllık hasılat alınabilmekte ve 15 - 20 yılda ekonomik kesim çağına gelebilmektedir (SEMİZOĞLU, 1978). Kavaçlık Dev-

let işletmeciliğinden çok özel sektörce yürütülecek bir faaliyettir. Çünkü esas itibarile ziraat arazisinde yetiştirilmektedir ve kısa zamanda sonuç vermektedir ve verimi de tarım ürün çeşitlerinin pek çoğunun üstündedir. Ülkemizde 8,5 milyon ha. olan sulanmaya elverişli tarım arazisininin 1976 yılı itibarile 1,5 milyon ha. ı sulanabilmektedir. Elverişli taban suyu nedeniyle 0,5 milyon ha. daha uygun arazi mevcuttur. Böylece kavak kültürüne müsait 2 milyon ha. arazi vardır ve bunun 1982 de 2,5 milyon ha. a çıkarılması öngörülmüştür. Öte yandan Uluslararası Kavakçılık Komisyonunun verilerine göre, kavakçılığın gelişmiş ülkeler sulanabilir tarım arazilerininin ortalama % 5 ini kavak kültürüne ayırmışlardır ve bunun diğer tarımsal üretimde olumsuz etkisi önemsiz olmuştur. Bu orana göre bizde halen 100.000 ha. 1982 de de 125.000 ha. kavak için ayrılacak saha mevcut demektir. Bu sahadan yılda 2 - 2,5 milyon m³. odun elde edilebilecektir. Ayrıca ülkemizde 100 km. ye yakın nehir, çay ve dereler vardır. Buralarda galeri ormanları kurulduğunda yılda 1 milyon m³ daha kavak odunu üretililebilecektir (SEMİZOĞLU, 1978).

Görüldüğü üzere ormancılık içerisinde Kavakçılık özel bir öneme sahiptir. Bu öneme uygun şekilde, orman teşkilâtı içinde ayrı bir alt sektör olarak ele alınmalıdır.

Böylece mevcut orman alanı genişletilmek suretile odun arz'ının, hem de kısa sürede artırılması mümkün olabilecektir.

5) Ormanların Bakımı, Gençleştirilmesi :

Orman varlığımız kısmında ormanlarımızın % 44'nün normal orman olduğu ve bunun da kapalılığı 0,1 den yukarı anlamına geldiği belirtilmişti. Bu hale göre, ne-kadarının optimal kuruluşa ne ölçüde yakın bulunduğu bilinmemektedir. Ancak genel olarak ormanlarımızın iyi bir kuruluşa olmadıkları bilinmektedir. Uygulanacak iyi bir gençlik bakımı, meşcere bakımı ve gençleştirme çalışmalarile bu ormanların artımı çok yükseltilebilir. Orta Avrupa ülkelerinde kabul edilen 3 m³/ha üzerinden Türkiye ormanlarının Eta'sını yuvarlak 60 milyon/m³ e çıkarmak mümkün olabilir. Ancak bu sonuç çok ciddi tedbirler alınmasına bağlıdır ve uzun süre sonra idrak edilecek bir sonuçtur.

Ormanlarımızda acil teknik müdahaleye ihtiyacı olan önemli ölçüde sahalar bulunduğu bilinmektedir. Bu türlü orman sahalarının büyüklüğü kesin olarak tesbit edilebilmiş değildir. Daha ziyade tahminlere, takdirlere dayanılarak bazı rakamlar ortaya konmaktadır. Orman Genel Müdürlüğü bu sahaları takriben 1 milyon ha. olarak vermektedir (O.G.M., 1981). Bu ormanlarda Orman Teşkilâtı'nın meşcere bakımı faaliyetleri gerekenden çok uzak bulunmaktadır. Bu faaliyetin yeterli seviyeye çıkarılması hem önemli miktarda ve kısa zaman içinde odun hasat edilmesini, hem de kalan meşcerenin sağlıklı bir kuruluşa kavuşmasını sağlayacaktır.

Keza bilinmektedir ki ormanlarımızda yaşlı, artımdan kalmış kısımlar vardır. Buralarda da özel bir plâna göre gençleştirme çalışmalarına girişilmesi gerekir. Çalışmalar sonunda önemli miktarda odun elde edilmesi yanında orman yenilenmiş, devamlılığı sağlamış olacaktır. Ayrıca normal orman olarak gözüken sahalar içinde boşluklar vardır. Buraların ağaçlandırılması lazımdır. Keza bu ormanlarda meydana gelen orman yangınlarının açtığı sahaların hemen ağaçlandırılması mevzuat gereğidir.

6) Orman Tahrip Faktörleriyle Daha Etkili Mücadele :

Ülkemiz bir Akdeniz ülkesi olmakla, sahip olduğu iklim şartları sonucu yaz ay-

larında orman yangınlarının kolayca çıkmasına müsait bulunmaktadır. Ayrıca insanımızın kültürel ve sosyal durumu da orman yangınlarının meydana gelmesinde önemli bir etken olmaktadır. O bakımdan her yıl, özellikle Güney ve Batı Bölgelerimizde büyük ölçüde orman yangını meydana gelmektedir. Konuya Orman Teşkilâtı tarafından önemle eğilinmiş, gerekli tedbirler alınmıştır, alınmaktadır. Ancak çeşitli nedenlerle bu tedbirler beklenen neticeyi verememiştir. Son 10 yıl içinde 9715 adet yangın olmuş ve 169.748 ha. orman yanmıştır. 7.822.504 m³ yapacak, 9.088.386 kental yakacak odun yanmıştır (O.G.M., 1981). Aslında yangınların sebep olduğu kayıplar bu rakamlarda ifadesini bulandan çok daha yüksektir. Zira bu sahalar içinde ağaçlandırma sahaları da vardır ki fidanlar ince olduğu için tesbit edilene dahil değildirlir. Fakat bundan daha önemlisi bu sahaların hemen ağaçlandırılacağı kanun hükmü olmasına rağmen zamanında ağaçlandırılmayan, ağaçlandırılan fakat başarı sağlanamayan veya içinde hayvan otlatmasına mani olunamayan sahalarda arazinin erozyona maruz kalması veya yabanlaşmasıdır. Hepsinden önemlisi de yeni ağaçlandırılan sahaların yangından önceki duruma gelebilmeleri için geçecek zamandır.

Orman tahrip faktörlerinden birisi de usulsüz otlatmadır. Orman kanunlarında otlatmayı düzenlemeye ait hükümler var ise de hiç bir devirde bunda başarı sağlanamamıştır. Köylünün hayvanları ormanda dolaşmıştır. Özellikle keçi otlatması Türkiye ormanlarının geleceği için büyük bir tehlike faktörü olarak hâlâ devam etmektedir. Son yıllarda Devlet otoritesinin zayıfladığından, etkili şekilde kontrol edilemediğinden olacaktır ki keçi meselesi adeta gündemden çıkarılmıştır.

Ülkemizde ormanları tahrip eden bir faktör de usulsüz kesimler ve tarla açmalarıdır. Usulsüz kesimler esasta ekonomik seviye, tarla açmalar ise bunun yanında kadaastro konusu ile ilişkilidir. Tahrip faktörleri içerisinde önemli birisi de böcek ve mantar zararlarıdır. Ormanlık faaliyetlerimiz içinde en az başarı sağlanan dallardan birisidir. Kimyevi ve biyolojik mücadele için çabalar gösteriliyor ise de bunlar sembolik ölçülerden ileri gidememektedir. *Ips sexdentatus* dan sonra *Dendroctonus micans* Doğukaradeniz bölgesindeki Ladin ormanlarında bütün hızı ile tahribatını sürdürmektedir.

Orman tahrip faktörlerinin zararlarını önlemek en önde gelen ormanlık görevlerindenidir. Zira bir kısmı yetişmiş ormanları yok etmekte, bir kısmı yeni yetişeceklerle imkân bırakmamakta, böylece ormanların tamamen mahvına neden olmaktadır. Bütün imkânlar seferber edilerek bunların önlenmesine girişmek gerekmektedir.

7) İdare Sürelerini Kısaltmak :

Ormanlarımızdan daha fazla odun hasat etmek suretiyle odun arz'ını artırmanın bir yolu olarak da idare sürelerinin kısaltılması düşünülmektedir. Bu düşünce, ince çaplı odun kullanan sanayilerin gelişmesine ve bunların odun taleplerinin artmasına dayanmaktadır. F.A.O. nun bir araştırması, ince odun kullanımının dünya ölçüsünde artmakta olduğunu ortaya koymuştur. Fakat buna ormancı otoriteler karşı çıkmışlardır. Kısa idare süreli ince odun işletmeciliğinden düşük değerli, hasat ve transport masrafları yüksek odunlar elde edileceğini, bunların da piyasaya yüksek fiyatla sürüleceğini ileri sürmüşlerdir. Huber'in de ispat ettiği üzere, ekonomik mülhazalar idare süresinin uzun olmasını gerektirmektedir (HASEL, 1971).

Geçtiğimiz yıllarda bizde de idare süresini kısaltma çabalarına girilmiştir. Bunda, yukarı zikredilen sebep yanında, odun talebinin tazyikli karşısında biraz daha

fazla odun hasat edilebilme düşüncesinin etken olduğu da muhtemeldir. III. B.Y.K.P. da (s. 262) «Amenajman plânlarında idare sürelerinin kısaltılması» hedefler arasında verilmiştir. Buna göre, O.G.M. 12.4.1977 tarih ve 2619 No.lu tamimle idare sürelerini kısaltmış, fakat çok geçmeden 20.7.1978 tarih ve 2829 No.lu tamim ile tekrar ortalama 10 yıl uzatmıştır. Orman teşkilatının, çok yaşlı, artımdan kalmış ormanların daha kısa zamanda hasat edilip yenilmesi düşüncesi de kısaltma fikrinde amil olmuş olabilir. Bu türlü sahalar için hasılat devamlılığını da aksatmadan özel bir tesviye süresine göre işlem yapılabilir. Fakat, genel olarak idare süreleri büro çalışmalarını ile uzatılıp, kısaltılamaz. Her durum için inceleme yaparak tayin edilmelidir.

8) Hasat Zayıyatını Azaltmak :

Hasat zayıyatı ağaçların devrilmesi sırasında kırılma, parçalanma, çatlama gibi nedenlerle ve gövdelerin devrilmesi, odun çeşit sınıflarına ayrılması sırasında meydana gelen zayıttır. Bunun miktarı oldukça büyük olabilir. Göknar üzerindeki eski bir araştırmamızda, gövdelerin kesildikten sonra tomruklara ve direklerle ayrılması sırasında işçilerin kalifiye olmaması yüzünden % 17,66 oranında zayıt verildiği tesbit edilmişti (MİRABOĞLU, 1956). Daha eski bir araştırmamızda da, kütük zayıyatı tesbit edilmişti. O zaman yürürlükteki mevzuata göre, gövdeler en fazla dip çapın yarısı kadar yükseklikten kesilebilirdi. Günün şartlarının buna imkân vermemesi üzerine mevzuat değiştirilmiş ve en fazla dip çapın kendisi kadara müsaade edilmiştir. Her iki şıkka göre kütük zayıyatı araştırılmış ve ortalama zayıt oranı birinci hal için % 2, ikinci hal için de % 4 bulunmuştur (MİRABOĞLU, 1955). Ancak her iki araştırma da eskidir. Günümüzde bu konularda büyük ilerlemeler kaydedilmiş, yeni teknikler, araçlar kullanılarak, daha tecrübeli işçi çalıştırılarak bu oranlar düşürülmüştür. Bununla beraber hasat zayıyatı hâlâ önemini muhafaza etmektedir. Ayrıca yuvarlak odunlarda taşınma sırasında başların yıpranmasına karşı bırakılan baş kesme payları da % 2,5 oranında olabilmektedir.

Bunun yanında, gövdelerin ormandan bütün halinde çıkarılması, odun çeşitlerine depolarda ve fabrikalarda ayrılması da ön plânda gözetilecek hususlardır. Böylece artıklar ormanda terkedilmemiş olmakta ve gövdelerin kısımlara ayrılmasında standartlara daha iyi uyulabilmektedir. Bugün için mevcut taşıma şartları her yerde buna elvermemektedir.

Bir başka tedbir ise, bugün maliyetinin yüksekliği nedeniyle ormanda bırakılan ince odunların ormanda yongalanması ve yonga halinde taşınmasıdır.

9) Odun- Arz'ını Artırıcı Diğer Tedbirler :

Bu tedbirlerin bir kısmı, depolama şartlarının iyileştirilmesi, yağmurlama, su havuzları tesisleri kurulması, yuvarlak odunların kesitlerine kimyasal maddeler sürülmesi suretille odunun çatlamasını, böcek ve mantar hücumuna uğramasını önleyici, böylece odunun dayanıklılığını artırarak arz miktarını dolaylı olarak etkileyici tedbirlerdir. İkinci bir kısım ise, odun işleyen endüstrilerin artıklarının da değerlendirilmesi için rasyonel tedbirler almak, kullanılmış kâğıtların tekrar kullanılmasını organize etmek, ve nihayet Orman Güllü'nün değerlendirmeye yönelmek gibi odun arz'ını doğrudan etkileyen tedbirlerdir.

Hasat zayıyatı ve odunun korunması ile ilgili olarak, dünyada bu tedbirlerin yeterince alınmaması yüzünden doğan odun kaybı, ormanların ömrü boyunca uygulanan teknik müdahale tedbirlerinin ortaya koyduğu artım fazlalığını karşılayacak mikta-

ra balığ olmaktadır. Bu sahada bir otorite olan Profesör Liese, 26 Mayıs 1981 günü I.T.O. da verdiği konferansta bu hususu vurgulamıştır.

II. Odun Talebini Azaltıcı Tedbirler

Odun talebini azaltıcı tedbirler, odun hammaddesine duyulan ihtiyacın diğer maddelerle ikamesi suretiyle giderilmesi ve odun hammaddesinin rasyonel kullanılması suretiyle aynı mal ile daha fazla ihtiyaç karşılanması tedbirleridir. Birincileri için en başta ve çok önemli olanı, odun yakma yerine linyit veya diğer yakıt maddelerinin ikamesidir. Ülkenin genel ekonomisi ile ilgili bir husustur. Genel ekonomiye büyük katkı sağlayacak bu tedbire gereken önem verilmelidir. Bunun yanında tel direklerin ve demiryol traverslerinin betondan yapılması, madencilikte az ağaç direk kullanan tekniklerin uygulanması, inşaatlarda madeni iskeleler kullanılması, alüminyum doğramaların yaygınlaştırılması gibi tedbirler söz konusudur. Odunun rasyonel kullanılması tedbirlerinin başında iyi vasıflı soba kullanımı ve binaların yalıtım gelir. C. Kanca'nın araştırmasına göre, binaların tavsiye edilen ucuz malzeme ile yalıtılması halinde % 60 oranında yakıt tasarrufu sağlanabilmektedir. Yurdumuzda üretilen kerestenin % 25'i inşaatlarda kalıplık olarak kullanılmaktadır. Hiç bir işleme tabi tutulmadan kullanılan kalıplık kereste 3 - 5 defa kullanıldığı halde, empenye edilmesi ve uçlarının saç profille çevrilmesi halinde 15 - 20 defa kullanılabilir. İlgili kuruluşların müştereken konuya ilgi göstermeleri gerekir. Yapacak odun talebini azaltıcı bir tedbir de odunun kimyasal yoldan korunmasıdır. Halen sadece tel direk ve traverslerde uygulanan empenye etme yaygınlaştırılmalıdır.

Bu konuda, talep miktarı aynı kalmakla beraber, odunun çeşit bileşimini iyileştirici tedbirler de söz konusudur. Hasat edilen ürün içerisinde yapacak odun oranının artırılması, kerestelik odunların kâğıt sanayi ihtiyacına verilmemesi, kontraplâk ve kaplamalık tomrukların kereste sanayiine tahsis edilmemesi, orman endüstri artıklarının en yüksek düzeyde değerlendirilmesi tedbirlerini almak ve nihayet bütün bunların düzenli yürüyebilmesi için standardizasyonu zamanın icaplarına göre yürütmek ve kontrol mekanizmasını kurarak ciddi şekilde takip etmek gerekmektedir.

Son tedbir de odun hammaddesi ve mamüllerinin kullanılmasında kaldeten tasarrufa riayet edilmesinin teminidir. Bu tedbir, başta günlük gazeteler ve devlet dairesleri olmak üzere, herkesin ve her kuruluşun riayet etmesiyle gerçekleştirilecek mahiyettedir. Esasta eğitim yoluyla sağlanabilir. Buna ilâveten bazı kayıtlayıcı tedbirlerin alınmasında da zaruret ve yarar vardır.

ORMANCILIK PROBLEMLERİNİ ÇÖZMEDE GEREKLİ DİĞER TEDBİRLER

Buraya kadar çeşitli problemler tanıtılmış ve çözüm tedbirleri belirtilmiştir. Burada ise, öngörülen tedbirlerin gerçekleşmesine yardımcı olacak, hale göre gerçekleştirilecek diğer tedbirlere temas edilecektir. Başlıcaları şunlardır :

1) Ormançılık Politikasında Tutarlılık

Bu başlık altında iki husus kastedilmektedir. Birincisi; ormanlara esas itibarile sadece maddesel ürünler veren bir kaynak olarak bakılmaktadır. Mevzuatta yer yer, aynı zamanda sosyal - kültürel hizmet sektörü oluşu ifade bulmakta ise de bunlar yeterli değildir. Özellikle uygulamada büyük ölçüde maddesel mal üretimine yer verilmektedir. Bu yaklaşımın iyileştirilmesi kaçınılmazdır. İkinci husus ise, bugün uy-

gülenen ormancılık politikasındaki bazı gelişmiş durumlardır. Örneğin; 1595 sayılı Orman Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanununun (2384 No.lu Kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır) Bakanlık görevlerini sıralayan 3. maddesinin 21. bendinde «Orman Ürünleri Sanayii mamüllerine olan yurt içi ihtiyaçlarını hızlı, ucuz, yerinde, zamanında karşılamak...» şeklinde *ucuz karşılama* ilkesi de vardır. Öte yandan 6831 sayılı Orman Kanununun 30. maddesinde «Orman mahsulleri piyasa satışlarında açık artırma esaslıdır...» hükmü vardır. Oysaki artırımlı satış ucuz karşılamanın değil, piyasa imkânlarından azami faydalanmanın aracıdır. Öbür taraftan, orman ürünleri önemli miktarlar halinde başta SEKA olmak üzere birçok kuruluşa büyük ölçüde indirimli flatlarla satılmaktadır.

2) Ormancılık Politikalarında Devamlılık

Şüphesiz demokratik sistemde her iktidar kendi programını uygular. Dolayısıyla sektör politikaları da değişik zamanlarda farklı olabilir. Ormancılıkta bu politika farklılıkları ve politika uygulamalarının değişikliğe uğraması büyük zararları beraberinde getirmektedir. Onun için ormancılık politikasının bir milli politika olarak tesbiti lâzımdır. Değişik iktidarlar ancak bu milli politika çerçevesinde kendi ormancılık politikalarını tayin etmelidirler.

3) Orman Teşkilâtının Reorganize Edilmesi

Orman teşkilâtı çok genişlemiştir, lüzumundan fazla dallanmıştır. Bundan ormancılığımız büyük zarar görmektedir. Ormanların tahribine neden olan amillerden birisi de teşkilâttaki organizasyon bozukluğudur. Teşkilât çok kuvvetlenmiş ve oldukça tecrübe edinmiş olmasına rağmen, ormanlarımızın devamlı suretle azalmakta ve bünyelerinin bozulmakta olduğu bir vakıadır. Bu bozukluk fonksiyonel aksaklıklara neden olduğu gibi, karşılık getirmeyen masrafların yapılmasına da sebep olmaktadır. Orman ürünleri birim fiyatları içinde tevzi masraf hissesi, bunun içinde de genel masraflar çok büyük yer işgal etmektedir. Tabii olarak yetişmiş halde orman işletmelerimizce teslim alınmış olmasına rağmen, ormanlarımızın hasılatı masrafları karşılayamayacak duruma gelmiştir.

Orman teşkilâtımızda merkezi kısımlarda büyük ölçüde teknik eleman yığınağı vardır. Bu elemanlar kısmen üretken olmaktan uzak işler görmektedirler. Ama önemli miktarda masraflara sebebiyet vermektedirler.

Bugünkü Bölge Başmüdürlükleri Kuruluş prensipleri müsbet olmasına rağmen, yarardan çok zararlı olmaktadır. Çünkü inisiyatif sahibi olamamışlardır. İşleri yerinde ve zamanında çözümlene imkânları, olması gerekenden çok uzaktır. Ayrıca, esasen yaygın olan bürokrasinin daha da artmasına ve karşılık getirmeyen büyük masrafların husulüne neden olmaktadır. Böylece merkezîyetçiliğin ve ademî merkezîyetçiliğin mahzurlu tarafları biraraya gelmektedir.

Buna ek olarak, bazı Bölge Başmüdürlük hatta İşletme Merkezleri, işletmecilik dışı düşünce ve gözetişlerle açılmış bulunmaktadır.

Teşkilât bünyesindeki Genel Müdürlükler fonksiyonel olmanın dışında çoğalmıştır. Bir kısmı ormancılığa ait olmayan görevleri de yüklenmektedirler. Fakat çok geçmeden o işlerin kendi güçlerini aştığını yazılı metinler üzerine dökülecek duruma gelmektedirler (OR - KÖY, 1981).

Mevcut genel müdürlükler arasında bütçe şekilleri ve mali kaynakları bakımından da bir uyumsuzluk vardır. Sosyal - kültürel hizmetler gören teşkilât kısımlarının faaliyeti tamamiyle bir kamu kuruluşu görevidir, dolayısıyla Devlet bütçesinden

finanse edilmelidir. Buna karşı ormanların işletilmesi, döner sermaye bütçesi ile yürütülmelidir ve bu işler için genel bütçeden kaynak tahsis edilmemelidir.

Orman teşkilâtının tamamen ve sadece objektif bir tetkikat sonucuna dayanmak suretile yeniden düzenlenmesinde zaruret vardır. O takdirde ormancılığın bazı problemleri çözümlenebilecektir.

4) İşletme Kaynaklarından Sosyal Hizmetler Karşılammalıdır.

Orman Kanunlarında ve diğer bazı kanunlarda mevcut hükümler karşısında orman teşkilâtı sosyal masraflar için çeşitli fedakârlıkta bulunmak zorundadır. Öyleki ürettiği yakacak odunun % 51'ini piyasa fiyatından düşük, bundan da % 20 lik kısmı maliyetinin altında fiyatla vermektedir. Aşında Devlete ait bir mükellefiyeti orman teşkilâtı yüklenmiş olmaktadır ve bu yüzden bir çok aslı faaliyetlerine kaynak bulamadığı için bundan ormanlar zarar görmektedir. Sosyal yardımlar yapılmaya devam edilmelidir. Ancak bunlar Devlet bütçesinden finanse edilmelidir. Bu yapılan kadar, hiç değilse bunun miktarını sabit bir unsura dayatan esas getirilmelidir. Ayrıca halen kooperatiflere verilmiş haklar çoğu kez kötüye kullanılmaktadır. Kooperatife verilmesini temin düşüncesile iyi vasıflı yapacak odunlar bile hasat sırasında bölünerek, parçalanarak yakacak odun değerine düşürülmektedir. Bunun kontrolü de pratik olarak mümkün olmadığına göre, bu hakların kaldırılması ülke ekonomisi açısından kaçınılmaz olmuştur.

5) İstihdam Esasları İyileştirilmelidir

Bu başlık altında kısaca, teknik elemanların yetiştikleri sahalarda istihdam edilmemesi, değişik adlar altında fakat belli bir görevi olmadan tutulması, teşkilâtın muhtelif kademelerine, görülecek işin miktarı ve mahiyeti dışındaki ölçülere göre ve lüzumundan fazla eleman tayin edilmesi ve bu suretle eleman yığılmalarına ve israfına sebebiyet verilmesi, tayinlerde belli objektif esaslardan ayrılmamak gerekirken, hale göre politik müdahalelerin de etkili olması anlaşılmaktadır. Bu hal elemanları emniyetsizlik içerisinde bırakmakta ve huzursuz kılmaktadır. Bunun tabii sonucu olarak elemanlar görevlerini şevkle yapamamakta ve tam verimli olamamaktadırlar. Bu konularda objektif ve dış etkilerle değiştirilemeyecek ciddi esaslara ihtiyaç duyulmaktadır.

6) Eğitim ve Araştırmaya Daha Önem Verilmelidir

Eğitimden bir kere, ormanın önemi, ona duyulan sevgi ve alâkanın artırılması, onun yararlarının tanıtılması için halkın eğitimi anlaşılır. Son zamanlarda bu yönde gösterilen çabaların daha da geliştirilmesi lâzımdır. İkinci olarak da eleman eğitimi anlaşılır. Teknik eleman sınıfı içinde, uygulama tarafı ağır basan bir programa göre yetiştirilmiş, ormanda filen işçinin başında görev yapacak, bölge şefinin altında ona yardımcı olacak, liddasız bir sınıfa, bir «Forster» tipi elemene gerek vardır. Devamlı kalifiye orman işçisi yetiştirmek ve çalıştırmak, birçok rasyonelasyon tedbirlerini birlikte sağlamış olacaktır.

Ormancılık araştırmalarına bugünkünden daha fazla önem verilmesi, ormanlarımızın problemlerinin çözümünde ehliyetli araştırmacı elemanlardan yararlanılması kaçınılmaz bir zarurettir.

KAYNAKLAR

- A.G.M. ; Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel M¼d¼rl¼g¼ Çalışmaları Brifing Notu. 1981.
- A.G.M. ; IV. B.Y.K.P. Özel İhtisas Komisyonu Raporu - Ormancılık ve Orman Ürünleri Sanayii Cilt 2, Haziran 1977.
- A.G.M. ; Odun Hammaddede Açığının Karşılanmasında Kökl¼ Çöz¼m. Ağaçlandırma Ormancılık Yüksek Danışma Kurulu Toplantısı, Ankara, 9 - 15 Ekim 1978.
- HASEL, K. ; Waldwirtschaft und Umwelt, Paul - Parey, 1971.
- İNAL, S. ; Ormancılık Politikası Ders Notları, İstanbul, 1965.
- KUTLUK, H. ; Türkiye'de İlk Devlet Orman İşletmesinin Kuruluş Safhaları ve Neticesi. Türk Ormancılığı Yüzünc¼ Tedris Yılına Gırerken, 1857 - 1957, Türkiye Ormancılar Cemiyeti, Ankara 1957, S. 98 - 110.
- LIESE, K. ; Orman Fak¼ltesinde 25 Mayıs 1981 tarihinde Verdiği Konferansı (Basılmamıştır).
- MANTEL, K. ; Holzmarktlehre, Verlag J. Neuman - Nedamm, 1973.
- MİRABOĞLU, M. ; G¼knarlarda Şekil ve Hacım Araştırmaları Z.V. Or. Umum M¼d¼rl¼g¼ Yayınları, Neđriyat sıra no. 188, Seri No. 5, İstanbul 1955.
- MİRABOĞLU, M. ; Devlet Orman İşletmelerimizde Devamlı Kalifiye Orman İşçisi Kullanmamaktan Doğan Hasat Zaiatı Üzerine Bir Araştırma. İ.Ü. Or. Fak. Dergisi C. 6, S. 2, 1956.
- MİRABOĞLU, M. ; Ormanın Hava Kirliliđini Önleyici Etkisi. İ.Ü. Or. Fak. Yayınları İ.Ü. Yayın No. 2335. Or. Fak. Yayın No. 240, İstanbul, 1977.
- MİRABOĞLU, M. ; Türkiye'de Odun Hammaddesi Üretim - Tüketim ve Satış Usulleri. İ.T.O. Ekonomik Yayınları Dizisi No. 9, İstanbul 1980.
- M.P.A.G.M. Mill¼ Parklar ve Avcılık Genel M¼d¼rl¼g¼ Çalışmaları. Brifing Notu, Ankara, 1981.
- O.G.M. Tarım ve Orman Bakanı Sayın Prof. Dr. Sabahattin ÖZBEK'e Orman Genel M¼d¼rl¼g¼ Çalışmaları ile İlgili Takdim Edilen Brifing Notu, 9 Nisan 1981, Ankara. Orman Fak¼ltesi Profesör ve Doçentleri ; Orman Davamızın Yönlerine Dair İlimi Görüşler, Ankara, 1951.
- Orman Fak¼ltesi Profesörler Kurulu Görüşleri ; İ.Ü. Or. Fak. Yayınları, İ.Ü. Yayın No. 1293, Or. Fak. Yayın No. 124, İstanbul, 1967.
- OR - KÖY ; Orman Köy İlişkileri Genel M¼d¼rl¼g¼ Çalışmaları Brifing Notu, Ankara, 1981.
- ÖKÇÜN, G. ; Türkiye İktisat Kongresi, SBF Yayını, Ankara, 1968.
- RIZA, M. ; İsmet Paşanın Siyasi ve İçtimai Nutukları, 1920 - 1933, Ankara. Bařvekkâlet Matbaası, 1933.
- SEMİZOĞLU, M. A. ; Türkiye'de Orman Ürünleri Üretim Açığının Karşılanmasında Önemli Bir Sektör, Kavakçılık - I. Ormancılık Yüksek Danışma Kurulu, Ankara, 9 - 14 Eylül 1978.
- TEKELİ, İlhan - SELİM, İkin ; 1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları, O.D.T.Ü. Ankara, 1977.
2. Türkiye İktisat Kongresi ; VI. Tarım Komisyonu Tebliğleri, 2 - 7 Kasım 1981. İzmir, S. 465 - 493.